

Gras is om in te liggen deel 42

Joep Spronk

Liggen in Struisgrassen

Zoals van alle families van de flora de grassen zich mogen rekenen tot de minst populaire, zo zijn van deze familie de Struisgrassen wel de meest beruchte vertegenwoordigers. Zowel in de landelijke grassenclub als in uw eigen floristische werkgroep wordt menig zucht geslaakt als er weer een *Agrostis* benoemd moet worden. Zie hier voldoende redenen voor deze aflevering van de rubriek.

Meestal is het uitleggen van de verschillende lokale soorten van een geslacht niet zo'n heidense klus: de niet-lokale soorten verwijderen uit de tabellen doet doorgaans al heel wat wonderen. Na de eerste alinea zal het de lezers niet verbazen dat dit uitgangspunt juist bij uitgerekend Struisgrassen niet opgaat. Het lokale assortiment Struisgrassen is (voorlopig?) bovendien groter dan dat van de officiële Nederlandse flora.

Zoals Eddy Weeda al zei in zijn onvolprezen Nederlandse Oecologische Flora, verdient het bij *Agrostis*-soorten aanbeveling te kijken naar kenmerken in het bloeiende en niet bloeiende deel. Van vegetatieve exemplaren kan vaak alleen maar gegist worden naar de soort waartoe zij behoren. Diverse auteurs melden bovendien het min of meer regelmatig voorkomen van bastaarden tussen ongeveer alle soorten van het geslacht en dat vereenvoudigt het proces tot soortbenoeming niet echt.

Voor diverse termen die in de tabellen gebruikt worden, verwijs ik naar het grassen artikel van Teun Verweij in Venkraai 109 van mei/augustus 1992.

In het kort zijn Struisgrassen overblijvende vertegenwoordigers van het grote grassengeslacht met pluimvormige bloeiwijzen, eenbloemige aartjes. Het tongetje is vliezig. De hoofdbloei valt in juli, augustus.

Tabel 1 is een poging tot een huis/studeerkamertabel (met binoculair).

Tabel 1

1 Palea zeer klein, kleiner dan $2/5$ van de lengte van lemma	→ 2
- Palea goter dan $1/2$ van de lengte van lemma	→ 4
2 Pluimtakken glad, aarsteeltjes tot 3 mm	→ 3
- Pluim in de bloeiwijze ruw, aarsteeltjes ruw, lang.	→ A. scabra
3 Lemma $2/3$ van de lengte van de kelkkafjes, plant zonder wortelstokken, plant met stolonen	→ A. canina
- Lemma $3/4$ van de lengte van de kelkkafjes, plant met wortelstokken, plant zonder stolonen	→ A. vinealis
4 Vlagtongetje (tongetje van het blad het dichtst bij de bloeiwijze) breder dan hoog	→ 5
- Vlagtongetje hoger dan breed	→ 6
5 Lemma met spitsjes, aantal aartjes in pluim lang genaald	→ A. castellana
- Lemma zonder spitsjes, aartjes soms kort genaald	→ A. capillaris
6 Plant met wortelstok, plant 40 - 120 (- 150) cm hoog, pluim 3 - 15 cm breed, na de bloei uitgespreid	→ A. gigantea
- Plant zonder wortelstok, plant 8 - 40 cm hoog, pluim 0.5 - 2.5 cm breed, na de bloei samengetrokken	→ A. stolonifera

Tabel 1 is in het veld hinderlijk. Het buiten vergelijken van lemma's en palea's is net zo min als het onderzoeken van uittredende nerfjes van grofweg 0.2 mm lengte minstens niet de hobby van uw schrijver, niet overdag en al helemaal niet bij wind of invallende duisternis. Daarom wordt ook een buitentabel (Tabel 2) gegeven zij het met enige schroom: bij twijfel - en dat is zeer gezond - is het verstandig om het gewas met de eerste tabel na te lopen.

Tabel 2

1 Pluim in de bloeiwijze ruw	→ A. scabra
- Pluimtakken glad	→ 2
2 Tongetje hoger dan breed	→ 3
- Tongetje breder dan hoog	→ 6
3 Vlagtongetje getand, halmomvattend, pluim na de bloei uitgespreid	→ A. gigantea
- Vlagtongetje ongetand, spits, pluim na de bloei samengetrokken	→ 4
4 Blad tot 5 mm breed, plant dichte zoden vormend	→ A. stolonifera
- Blad tot 3 mm breed, plant pollen vormend	→ 5
5 Plant zonder wortelstok, met stolonen. Soort van natte standplaatsen	→ A. canina
- Plant met wortelstok, zonder stolonen. Soort van droge standplaatsen	→ A. vinealis
6 Alle aartjes ongenaald	→ A. capillaris
Sommige aartjes genaald (zelden alle)	→ A. castellana

Het voorkomen in aantallen km-blokken van de Struisgrassen rondom Eindhoven is als volgt:

		80-89	90-94
Kruipend struisgras	A. canina	119	49
Gewoon struisgras	A. capillaris	268	327
Tweetoppig struisgras	A. castellana	3	107
Hoog struisgras	A. gigantea	63	60
Zilver struisgras	A. scabra		2
Fioringras	A. stolonifera	198	220
Zand struisgras ..	A. vinealis	69	40
<u>aantal onderzochte km-blokken</u>		<u>318</u>	<u>331</u>

In het overzicht zal een aantal zaken opvallen.

- Achteruitgang voor Kruipend en Zandstruisgras: deels te wijten aan relatief weinig inventarisatie van vennen en droge heide maar ook deels echte achteruitgang.
- Vooruitgang van Tweetoppig struisgras: zonder twijfel alleen veroorzaakt door toename van kennis omtrent deze soort.
- Een nieuwe soort: Zilver struisgras: tot nu toe twee vondsten, beide langs het Beatrixkanaal.

Een tijd lang hebben we geprobeerd enig verschil te ontdekken in de standplaatsen van Gewoon struisgras en Tweetoppig. Echt gelukt is dit niet. In een zoom *Agrostis capillaris* zijn met grote regelmaat ook genaalde exemplaren aangetroffen. Pogingen om aan te tonen dan de genaalde struisgrassen *A. capillaris* waren, leden elke keer schipbreuk op het tweetandig zijn van het lemma. Neem zelf de proef op de som en doe het beter dan ik deed: neem uit de soortenmelange ook ongenaalde mee en controleer of er geen tweetoppige lemma's tussen zitten. Overigens dient ook te worden vermeld dat de aartjes niet altijd van tweërlei aard zijn. Soms zijn ze bij *A. castellana* alle genaald. De naald ontspringt in het onderste 1/3 deel van het lemma. De bij Hubbard vermelde - zeldzame - naalden van *Agrostis capillaris* zijn klein en ontspringen in de bovenste helft van het lemma. Het onpraktische van het geheel is dat Tweetoppig struisgras behalve de naalden helemaal lijkt op Gewoon struisgras.

Literatuur:

- P Jansen: Flora Neerlandica deel 1 afl 2 Gramineae, 1951 R vd Meijden: Heukels' Flora van Nederland 2le druk 1990
- R Rensen-Bronkhorst: Atlas van de flora van Eindhoven 1980-1989, 1993
- W Rothmaler: Exkursionsflora für die Gebiete der DDR und der BRD, 14e druk 1988
- C Stace: New flora of the British Isles
- TG Tutin: Agrostis in Flora Europaea, volume 5 1980
- EJ Weeda: Nederlandse Oecologische Flora, deel 5 1994